

УДК 324.2:327.73(479.7)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/97-3-2>**Ігор СОЛЯР,***orcid.org/0000-0002-4186-6113**член-кореспондент Національної академії наук України,**доктор історичних наук, професор,**директор**Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича**Національної академії наук України,**професор кафедри історії**Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного**(Львів, Україна) isoliar@ukr.net*

ВИБОРЧІ ПРОЦЕСИ В АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 2020-Х РОКІВ: ОЦІНКИ СПОСТЕРЕЖНИХ МІСІЙ СНД

Проаналізовано виборчі процеси в Азербайджанській Республіці у першій половині 2020-х років (парламентські вибори 2020 р., президентські вибори 2024 р., підготовка до парламентських виборів 2024 р.) крізь призму оцінок Місії спостерігачів Співдружності Незалежних Держав (СНД). Досліджено інституційні, правові та процедурні аспекти виборчого процесу, специфіку міжнародного спостереження в рамках СНД, а також особливості інтерпретації демократичних стандартів. Встановлено, що оцінки місій СНД характеризуються акцентом на формально-правовій відповідності виборів національному законодавству та процедурній організованості, що відрізняє їх від підходів західних спостережних структур.

У контексті оцінок спостережних місій спостерігачів СНД розглянуто особливості мажоритарної системи проведення виборів до Міллі Меджлісу як інструменту персоніфікованого представництва та контролю, оцінено багаторівневу систему виборчих комісій та її функціональну ефективність (служить критерієм процедурної демократичності), а також акцентовано увагу на специфіці процесу висування та реєстрації кандидатів, особливостях роботи закордонних виборчих дільниць і підготовці членів комісій. Показано, що чисельність кандидатів інтерпретується як ознака політичного плюралізму, проте реальна конкурентність залишається формалізованою.

Сфокусовано увагу на стандартизованому характері оцінок місій СНД, оцінено роль місій у внутрішній та міжнародній легітимації виборів, підкреслено політичну функцію спостереження. Порівняно підходи в оцінці виборчого процесу спостерігачами від СНД із спостерігачами від інших міжнародних інституцій, зокрема ОБСЄ, які, зокрема, більший акцент робили на дотриманні принципу рівності умов та свободи медіа. Висвітлено специфіку пострадянської інтерпретації демократичності, що визначається процедурною впорядкованістю та інституційною стабільністю. Зроблено висновок про те, що оцінки місій спостерігачів СНД формували специфічний пострадянський дискурс демократії.

Ключові слова: *Азербайджанська Республіка, вибори, виборчі комісії СНД, міжнародне спостереження, парламент, президент, демократія.*

Ihor SOLIAR,*orcid.org/0000-0002-4186-6113**Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine,**Doctor of Historical Sciences, Professor,**Director**Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, NAS of Ukraine,**Professor at the Department of History**Hetman Petro Sahaidachnyi National Academy of Land Forces**(Lviv, Ukraine) isoliar@ukr.net*

ELECTORAL PROCESSES IN THE AZERBAIJAN REPUBLIC IN THE FIRST HALF OF THE 2020S: ASSESSMENTS BY CIS OBSERVER MISSIONS

This article analyzes electoral processes in the Azerbaijan Republic in the first half of the 2020s (parliamentary elections 2020, presidential elections 2024, and preparations for the 2024 parliamentary elections) through the lens of the observer missions of the Commonwealth of Independent States (CIS). The study examines the institutional, legal, and procedural aspects of the electoral process, the specifics of international observation within the CIS framework, and the characteristics of democratic standard interpretation. It is established that CIS mission assessments are characterized by a focus on formal-legal compliance of elections with national legislation and procedural organization, which differentiates them from the approaches of Western observation bodies.

In the context of CIS observer mission assessments, the article considers the features of the majoritarian system for electing the Milli Majlis as an instrument of personalized representation and control, evaluates the multi-tiered system of electoral commissions and its functional effectiveness (serving as a criterion of procedural democracy), and highlights the specifics of candidate nomination and registration processes, the functioning of overseas polling stations, and the training of commission members. It is shown that the number of candidates is interpreted as an indicator of political pluralism, while actual competitiveness remains formalized.

The study focuses on the standardized nature of CIS mission assessments, evaluates the role of the missions in domestic and international election legitimation, and emphasizes the political function of observation. The approaches of CIS observers are compared with those of other international institutions, notably the OSCE, which place greater emphasis on equal conditions and media freedom. The article highlights the post-Soviet interpretation of democracy, defined by procedural order and institutional stability. It concludes that CIS observer mission assessments have shaped a specific post-Soviet discourse of democracy.

Key words: Azerbaijan Republic, elections, CIS electoral commissions, international observation, parliament, president, democracy.

Постановка проблеми. В українському суспільно-політичному дискурсі та науковій літературі надзвичайно мало уваги приділяється проблемі організації та проведення виборчих кампаній у колишніх державах соціалістичного табору. Не виняток – Азербайджанська Республіка, де виборчі процеси поєднують елементи пострадянської традиції та сучасних механізмів демократичної легітимзації влади. Особлива увага до цієї теми зумовлена декількома чинниками, серед яких чи не найголовніший – важливе геополітичне значення регіону та його вагомий впливом на безпекову та політичну ситуацію в Східному Європейському та Кавказькому просторах.

Не менш важливо зрозуміти й місію спостерігачів СНД, які формували альтернативну картину демократичності виборів, акцентуючи увагу на процедурній відповідності національному законодавству та організаційній впорядкованості виборчого процесу. Зрештою, важливого наголосити, що значну політичну та організаційну роль у цих місіях традиційно відігравала Російська Федерація, яка через свої представницькі та керівні позиції впливала на стандарти оцінки виборів та формування остаточних висновків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській та зарубіжній історіографії відсутні комплексні дослідження, які б присвячувалися аналізу діяльності спостережних місій СНД у контексті виборчих процесів в Азербайджанській Республіці. Водночас для розуміння особливостей виборчого устрою Азербайджанської Республіки, важливе значення мають системні дослідження, які комплексно висвітлюють історичні, правові, інституційні та демократичні аспекти функціонування держави. Серед таких – праці Т. Абдуллаєва «Main Stages of Electoral System Formation in the Republic of Azerbaijan» (Абдуллаєв, 2023), Х. Ізмаїлова «Azərbaycanın Dövlət və Hüquq Tarixi» (İsmayılov, 2006), В. Мачуського «Характеристика політичного режиму в Азербайджанській Республіці» (Мачульський, 2010), П. Дарабаді «География Каспийского региона и геополитика современности» (Дарабади, 2002), А. Юсіфзаде «Свободные и честные выборы – важнейшее условие демократии» (Юсіфзаде, 2016), І. Осадчука «Особенности политического режима в контексті функціонування атипової напівпрезидентської системи правління в Азербайджанській Республіці (1998–2021 рр.)» (Осадчук, 2023), А. Ергюна «Post-Soviet Political Transformation in Azerbaijan: Political Elite, Civil Society and the Trials of Democratization» (Ergun, 2010), З. Бялоблоцького «Конституційні та політичні особливості формувань і відставок урядів у контексті політичної системи Азербайджану (1995–2012)» (Бялоблоцький, 2014), Абдуллазаде Фюрган Шірали огли «Участь громадськості у законодавчому процесі Республіки Азербайджан: сучасний стан правового регулювання та перспективи подальшого розвитку законодавства» (Абдуллазаде Фюрган Шірали огли, 2022), І. Алієва «Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə etməsi qaydası haqqında» (Aliyev, 2020) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми: 1) встановлення ролі спостережних місій СНД у формуванні пострадянського дискурсу демократії та політичної стабільності; 2) визначення стандартів і критеріїв, які застосовують місії СНД під час оцінки процедурної та інституційної організованості виборів; 3) вивчення особливостей інтерпретації політичного плюралізму та конкурентності виборів у контексті оцінок спостережних місій СНД; 4) Аналіз політичної функції міжнародного спостереження.

Цілі статті полягають у всебічному дослідженні виборчих процесів в Азербайджанській Республіці у першій половині 2020-х років крізь призму діяльності спостережних місій СНД, визначенні специфіки оцінки демократичності виборів, що надається спостережними місіями СНД, а також виявленні процедурних, інституцій-

них та правових особливостей організації виборів у Азербайджані, які впливають на легітимність результатів та азгалом політичний процес.

Виклад основного матеріалу. Т. Абдуллаєв відзначав, що виборча система Азербайджанської Республіки має «багаті історичні, теоретичні та практичні основи», а поточний процес реформ «підкреслює прагнення Азербайджану зміцнювати демократичні інститути та підвищувати ефективність і легітимність своєї виборчої системи». Останній аспект у значній мірі залежить від оцінки виборів спостережними місіями, серед яких упродовж останніх років особливою активністю та необ'єктивністю відзначалася спостережна місія від СНД.

У досліджуваній у статті період перші вибори в Азербайджанській Республіці відбулися 9 лютого 2020 р. – вибори до парламенту країни. Напередодні, 2 грудня 2019 р., парламент ухвалив рішення про власний розпуск та звернення до президента країни Ільхама Алієва про проведення в країні позачергових парламентських виборів (Президент Азербайджану, 2019). До списків виборців було включено понад 5,3 млн громадян республіки, які мали право голосу (В Азербайджані, 2020).

Як відзначали спостерігачі СНД, позачергові парламентські вибори стали ключовим етапом у політичному розвитку країни, визначивши параметри подальших електоральних процесів. Організаційна структура виборчого процесу включала багаторівневу систему комісій – Центральну, окружні та дільничні, що забезпечувало формальну інституційну розгалуженість (Місія спостерігачів від СНД продовжує моніторинг, 2020). За оцінками місії СНД, така система діяла узгоджено і відповідала вимогам національного законодавства, що розглядалося як ключовий критерій демократичності виборів. Водночас важливо зазначити, що у межах цього підходу демократичність фактично ототожнюється з процедурною коректністю, що звужує поле аналізу (Місія спостерігачів від СНД продовжує моніторинг, 2020).

Діяльність місії СНД під керівництвом В. Гумінського розпочалася задовго до дня голосування, а саме 19 січня 2020 р., і включала довгостроковий моніторинг, який охоплював зустрічі з представниками державних інституцій, політичних партій, судових органів та дипломатичного корпусу. Зокрема, у рамках спостереження за парламентськими виборами відбулася його зустріч із Головою Центральної виборчої комісії (ЦВК) Азербайджанської Республіки М. Панаховим (Місія спостерігачів від СНД продовжує моніторинг, 2020). Під час

зустрічі було обговорено питання, пов'язані з майбутніми позачерговими виборами депутатів Парламенту. Голова Центральної виборчої комісії поінформував про перебіг виборчої кампанії, детально зупинився на висуванні та реєстрації кандидатів у депутати (Місія спостерігачів від СНД продовжує моніторинг, 2020).

В. Гумінський зазначив, що діяльність місії будуватиметься відповідно до виборчого законодавства Азербайджану, незалежно та самостійно, ґрунтуючись на загальноновизнаних принципах та нормах міжнародного права в галузі організації та проведення виборів (Місія спостерігачів від СНД продовжує моніторинг, 2020). При цьому місія виходила з того, що вибори є внутрішньою справою держави, а завдання місії – оцінювати виборчу кампанію щодо її відповідності національному законодавству та сприяти у проведенні вільних і демократичних виборів (Місія спостерігачів від СНД продовжує моніторинг, 2020).

21-23 січня 2020 р. В. Гумінський обговорював перебіг виборчої кампанії з помічником Президента Азербайджанської Республіки З. Нагдалієвим, заступником Міністра закордонних справ Азербайджанської Республіки М. Мамедгулієвим (Місія спостерігачів від СНД продовжує моніторинг, 2020), першим заступником Генерального прокурора Азербайджанської Республіки Р. Усубовим, заступником Міністра внутрішніх справ Азербайджанської Республіки Орудж Заловим (Місія спостерігачів від СНД провела низку зустрічей, 2020) та ін. Зокрема, на зустрічі з заступником Міністра закордонних справ Азербайджанської Республіки М. Мамедгулієвим В. Гумінський зазначив, що діяльність Місії буде здійснюватися відповідно до законодавства Азербайджанської Республіки, документів, прийнятих у рамках Співдружності, та базуватися на нормах міжнародного права. У свою чергу М. Мамедгулієв розповів про хід підготовки до позачергових парламентських виборів і висловив готовність надавати сприяння Місії в межах національного законодавства (Місія спостерігачів від СНД продовжує моніторинг, 2020).

Наприкінці січня 2020 р. було завершено формування місії спостерігачів від СНД. До її складу увійшли 252 спостерігачі від СНД, які представляли Республіку Білорусь, Республіку Казахстан, Киргизьку Республіку, Республіку Молдова, Російську Федерацію, Республіку Таджикистан, Туркменістан, Республіку Узбекистан, а також Міжпарламентську Асамблею держав – учасниць СНД, Парламент СНД (Проміжний звіт Місії спостерігачів, 2020).

У рамках моніторингу виборчої кампанії довгострокові спостерігачі від СНД ознайомилися з роботою окружних та дільничних комісій Астарінського, Білясуварського, Габалінського, Геранбойського, Гейгельського, Губінського, Джалілабадського, Євлахського, Ісмаїлінського, Кюрдамирського, Ленкоранського, Ленкоранського Уджарського, Шамахінського, Шекінського районів, міст Баку, Гянджа, Ленкорань та Шеки (Проміжний звіт Місії спостерігачів, 2020). В окружні комісії було подано 2431 заяву про участь у виборчій кампанії. Необхідні для реєстрації документи та підписні листи здали 1774 особи. Із них 98 відмовилися від участі у виборчій кампанії до реєстрації, 48 претендентам у реєстрації було відмовлено ОВК (Проміжний звіт Місії спостерігачів). Рішення окружних комісій 25 претендентів оскаржили до ЦВК, яка у 9 випадках скарги задовольнила. З 1637 зареєстрованих кандидатів 312 згодом відкликали свої кандидатури (Проміжний звіт Місії спостерігачів, 2020).

Важливим аргументом на користь демократичності виборів для місії СНД стала значна кількість кандидатів: понад 1300 осіб на 125 мандатів (Проміжний звіт Місії спостерігачів, 2020). У риторичі місії цей показник інтерпретувався як свідчення політичного плюралізму та відкритості системи. Проте відсутність аналізу реальної конкурентності, доступу до ресурсів і медійного простору свідчили про формалізований характер такого висновку (Проміжний звіт Місії спостерігачів, 2020).

У день голосування Місія СНД здійснила спостереження на понад 1900 виборчих дільницях, що дозволило їй сформуванню узагальнену оцінку перебігу виборів як організованого, спокійного та такого, що відповідає законодавству. Підкреслювалася відсутність суттєвих порушень і наявність великої кількості національних спостерігачів. Таким чином, формувалася картина виборів як процедурно бездоганного процесу. В окружні комісії було подано 2431 заяву про участь у виборчій кампанії (Проміжний звіт Місії спостерігачів, 2020). Необхідні для реєстрації документи та підписні листи здали 1774 особи. Із них 98 відмовилися від участі у виборчій кампанії до реєстрації, 48 претендентам у реєстрації було відмовлено ОВК. Рішення окружних комісій 25 претендентів оскаржили до ЦВК, яка у 9 випадках скарги задовольнила. З 1637 зареєстрованих кандидатів 312 згодом відкликали свої кандидатури (Проміжний звіт Місії спостерігачів, 2020).

Підсумкова оцінка парламентських виборів 2020 р. містила традиційні для СНД формулювання: вибори були визнані «конкурентними,

відкритими та демократичними», такими, що відповідають Конституції та Виборчому кодексу (Проміжний звіт Місії спостерігачів, 2020). Формула стала своєрідним шаблоном для подальших оцінок. Для прикладу, діаметрально протилежну оцінку результатів виборів дала представники місії спостерігачів Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. «Дострокові парламентські вибори в Азербайджані, що пройшли 9 лютого, супроводжувалися численними порушеннями, які ставлять під сумнів чесність офіційних результатів, – відзначали спостерігачі ОБСЄ. – Незважаючи на велику кількість кандидатів, на виборах не було справжньої конкуренції» (Карплюк, 2020). У попередній доповіді місії йшлося про те, що законодавчі перешкоди не дозволили низці кандидатів взяти участь у виборах. Крім того, спостерігачі відзначили випадки тиску на виборців (Карплюк, 2020).

Місії спостерігачів від СНД брала участь у спостереженні на позачергових виборах Президента Азербайджанської Республіки 7 лютого 2024 р. Вибори, за словами членів місії, відбувалися у нових політичних умовах, пов'язаних із відновленням територіальної цілісності держави. Цей фактор надав виборам додаткового символічного значення як акту національної консолідації. Місія СНД розпочала свою роботу 17 січня 2024 р. під керівництвом Генерального секретаря С. Лебедева, що свідчило про високий рівень політичної значущості цієї кампанії (Місія спостерігачів від СНД розпочала моніторинг, 2024).

У складі Місії було акредитовано 169 осіб: представників Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Російської Федерації, Республіки Таджикистан, Туркменістану, Республіки Узбекистан, а також Міжпарламентської Асамблеї держав – учасниць СНД, Парламентських Зборів Союзу Білорусі та Республіки Білорусь. На довгостроковій основі працювало 8 спостерігачів. Координував їхню діяльність Штаб Місії у місті Баку (Проміжний звіт Місії спостерігачів від СНД щодо результатів спостереження, 2024).

Центральна комісія після перевірки створеної ЦВК спеціальною Робочою групою підписних листів зареєструвала 7 кандидатів на посаду глави держави: І. Алієва, висунутого Партією «Єні Азербайджан»; Ф. Алієва, самовисуванця; Г. Гасангулієва, висунутий Партією «Народний фронт єдиного Азербайджану»; Е. Мусаєва, висунутого Партією «Великий Азербайджан»; Ф. Мустафу, висунутого Партією «Велике творення»; Р. Нуруллаєва, висунутого Партією «Національ-

ний фронт»; 3. Оруджа, самовисування. Спостерігачі від СНД зазначали, що висування та реєстрація кандидатів у Президенти відповідали вимогам законодавства Азербайджану (Проміжний звіт Місії спостерігачів від СНД щодо результатів спостереження, 2024).

Спостереження охоплювало як столицю, так і регіони, включаючи відвідування виборчих комісій, аналіз списків виборців і моніторинг агітаційної кампанії. Особлива увага приділялася технічному та методичному забезпеченню дільниць, а також рівню підготовки членів комісій. Як і у 2020 р., ці аспекти стали основою для позитивної оцінки виборів. Для прикладу, 18 січня 2024 р. в рамках моніторингу позачергових виборів Президента Азербайджанської Республіки делегація спостерігачів Місії від СНД на чолі з першим заступником Генерального секретаря СНД Л. Анфімовим відвідала 2-гу Абшеронську окружну виборчу комісію № 49. Під час візиту «спостерігачі ознайомилися з роботою комісії, оцінили технічну та методичну готовність дільниць до голосування та роботу з формування списків виборців» (Долгосрочные наблюдатели от СНГ, 2024).

Голова окружної комісії Р. Нагдалев розповів спостерігачам, що на території округу створено всього 36 дільничних комісій, де право голосу мають 49 579 виборців (Долгосрочные наблюдатели от СНГ, 2024). За словами голови, наразі з членами виборчих комісій проводяться навчальні тренінги, на яких моделюються та розбираються ситуації, які можуть виникнути під час виборчої кампанії. «Спостерігачі місії від СНД відзначили високий рівень готовності окружної комісії до майбутніх виборів та професіоналізм її членів», – йшлося у прес-релізі місії спостерігачів від СНД (Долгосрочные наблюдатели от СНГ, 2024).

Зауважимо, що представники місії спостерігачів від СНД проводили також моніторинг ходу голосування на дострокових виборах Президента Азербайджанської Республіки на закордонних дільницях у шести країнах СНД (Спостерігачі від СНД на дострокових виборах Президента Азербайджану, 2024). Зокрема, спостерігачі від СНД працювали на виборчих дільницях, відкритих у посольствах Азербайджану у Білорусі, Казахстані, Киргизстані, Молдові, Росії та Узбекистані. Члени місії зазначали, що закордонні виборчі дільниці забезпечені необхідними наочними посібниками, складено список виборців, які голосуватимуть на них. Створено необхідні умови для того, щоб виборці могли вільно та незалежно висловити свою волю (Спостерігачі від СНД на дострокових виборах Президента Азербайджану, 2024).

За даними, оголошеними на брифінгу ЦВК 12 лютого 2024 р., на виборах Президента Азербайджану переміг Ільхам Алієв, який набрав 92,12% голосів – чинного главу держави підтримали 4 567 458 виборців. Результати інших учасників виборів: Захід Орудж набрав 2,17% (107 632 голоси), Фазіль Мустафа – 1,99% (98 421), Гудрат Гасангулієв – 1,72% (85 411), Разі Нуруллаєв – 0,80% (39 643), Ельшад Мусаєв – 0,66% (32 885), Фуад Алієв – 0,54% (26 517). Явка виборців становила 76,43% (ЦВК Азербайджану підтвердила перемогу Алієва, 2024). Висновки місії спостерігачів від СНД щодо президентських виборів фактично повторювали попередні: вибори були визнані такими, що відповідали законодавству, проведені відкрито, конкурентно і демократично. Така повторюваність свідчить про стандартизований характер дискурсу СНД, у якому оцінка виборів не залежить від конкретного політичного контексту (ЦВК Азербайджану підтвердила перемогу Алієва, 2024).

28 червня 2024 р., новообраний Президент Азербайджану підписав указ про розпуск парламенту – Міллі Меджлісу – та призначення дострокових парламентських виборів на 1 вересня (Павлюк, 2024). Підготовка до нових виборів також перебувала під моніторингом місії СНД. У проміжних звітах підкреслювався спокійний характер кампанії, відсутність значних порушень і високий рівень організації. Особливо наголошувалося на професійності виборчих комісій і належному технічному забезпеченні, що стало ключовим аргументом у позитивній оцінці.

У день виборів за процесом голосування спостерігали 598 міжнародних спостерігачів, зокрема й представники місії від СНД. Вони представляли 51 міжнародну структуру і 69 країн. Місцевих спостерігачів нараховувалося 112749 осіб (Кузьменко, 2024). Голосування на позачергових виборах до Міллі Меджлісу (однопалатного парламенту) Азербайджану, що відбулися 1 вересня, «проходило у спокійній обстановці, прозоро та організовано», про що на пресконференції в Баку 2 вересня 2024 р. заявив глава місії спостерігачів від СНД, перший заступник Генерального секретаря Співдружності Л. Анфімов. Він додав, що, за інформацією окремих спостерігачів, були зафіксовані «поодинокі випадки спроб провокаційних дій з боку представників опозиційних партій, але вони були припинені» (Наблюдатели от СНГ, 2024).

Спостерігачами зазначено, що місцеві органи влади забезпечили проведення виборчої кампанії на високому рівні та доклали значних зусиль для того, щоб вибори відбулися максимально демо-

кратично, а громадяни Азербайджану вільно віддавали свої голоси. Констатовано, що порушень законодавства, які могли б поставити під сумнів легітимність виборів, не зафіксовано (Миссии наблюдателей от СНГ и ШОС, 2024).

Аналіз матеріалів місії СНД дозволяє виокремити низку системних характеристик їхнього підходу до оцінки процесу голосування. По-перше, – пріоритет формально-правових критеріїв: вибори визнаються демократичними, якщо вони відповідають національному законодавству. По-друге, – акцент на організаційних аспектах, які розглядаються як головний індикатор якості виборів. По-третє, – мінімізація критичних зауважень і відсутність аналізу політичного середовища.

У цьому контексті діяльність місії СНД можна розглядати як елемент альтернативної моделі міжнародного спостереження, що сформувалася у пострадянському просторі. На відміну від підходу Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ, який акцентує увагу на свободі медіа, рів-

ності умов і політичній конкуренції, СНД зосереджується на процедурній відповідності та стабільності, що дозволяє формувати позитивні оцінки навіть у складних політичних умовах.

Висновок. Вибори в Азербайджанській Республіці у першій половині 2020-х років постають як складний багатовимірний феномен, що поєднує інституційні, правові, політичні та дискурсивні компоненти. Їх аналіз у контексті міжнародного спостереження дозволяє вийти за межі опису процедур і звернутися до глибших механізмів легітимації влади у пострадянських політичних системах. Особливу роль у цьому процесі відіграє діяльність Місії спостерігачів від СНД, яка формує специфічну інтерпретаційну рамку оцінки виборів, що відрізняється від підходів західних інституцій, передусім Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. У цьому контексті вибори в Азербайджанській Республіці можна розглядати не тільки як внутрішньополітичну подію, але і як елемент ширшого геополітичного та ідеологічного протистояння моделей демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aliyev I. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə etməsi qaydası haqqında. *Legal Plane: scientific-theoretical, practical journal*. 2020. №1. S. 188–195.
2. Ergun A. Post-Soviet Political Transformation in Azerbaijan: Political Elite, Civil Society and the Trials of Democratization. *Uluslararası İlişkiler*. 2010. Vol. 7. No 26. P. 67–85.
3. İsmayilov X. *Azərbaycanın Dövlət və Hüquq Tarixi*. Bakı: Nurlan, 2006. 212 s.
4. Абдуллаев Т. Main Stages of Electoral System Formation in the Republic of Azerbaijan. *Грані*. 2023. Вип. 27. С. 49–54.
5. Абдуллазаде Фюрган Ширали огли. Участь громадськості у законодавчому процесі Республіки Азербайджан: сучасний стан правового регулювання та перспективи подальшого розвитку законодавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. 4. С. 331–334.
6. Бялоблочкий З. Конституційні та політичні особливості формувань і відставок урядів у контексті політичної системи Азербайджану (1995–2012). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія*. 2014. Вип. 17. С. 86–93.
7. В Азербайджані вперше проходять дострокові парламентські вибори. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2020/02/9/7106148/>
8. Дарабади П. География Каспийского региона и геополитика современности. Баку: Элм, 2002. 192 с.
9. Долгосрочные наблюдатели от СНГ на внеочередных выборах Президента Азербайджанской Республики ознакомились с работой окружной избирательной комиссии. URL: https://eccis.org/news/26771/dolgosrochnye_nabljudateli_ot_sng_na_vneocherednyh_vyborah_prezidenta_azerbajdzhanskoj_respubliki_oznakomilis_s_rabotoj_okruzhnoj_izbiratelnoj_komissii
10. Карплюк Д. Спостерігачі ОБСЄ розкритикували вибори в Азербайджані. URL: <https://glavcom.ua/news/sposterigachi-obsje-rozkritikuvali-vibori-v-azerbaydzhani-658672.html>
11. Кузьменко Ю. В Азербайджані 1 вересня проходять вибори до парламенту. У чому їх особливість. URL: <https://suspilne.media/826293-v-azerbajdzani-1-veresna-prohodat-vibori-do-parlamentu-u-comu-ih-osoblivist/>
12. Мачуський В. Характеристика політичного режиму в Азербайджанській Республіці. *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]*. 2010. Вип. 54. С. 274–285.
13. Миссии наблюдателей от СНГ и ШОС: выборы в парламент Азербайджана были открытыми и транспарентными. URL: <https://ont.by/ru/policy-ru/view/missii-nablyudatelej-ot-sng-i-shos-vybory-v-parlament-azerbajdzhana-byli-otkrytyimi-i-transparentnymi-268636-2024>
14. Миссия наблюдателей от СНГ продолжает мониторинг внеочередных выборов в Милли Меджлис Азербайджана. URL: https://eccis.org/news/12882/missija_nabljudatelej_ot_sng_prodolzhaet_monitoring_vneocherednyh_vyborov_v_milli_medzhlis_azerbajdzhana
15. Місія спостерігачів від СНД провела низку зустрічей у Баку (23 січня 2020). URL: https://eccis.org/news/12897/missija_nabljudatelej_ot_sng_provela_rjad_vstrech_v_baku
16. Місія спостерігачів від СНД продовжує моніторинг позачергових виборів у Миллі Меджлис Азербайджану. (21 січня 2020 р.) URL: https://eccis.org/news/12882/missija_nabljudatelej_ot_sng_prodolzhaet_monitoring_vneocherednyh_vyborov_v_milli_medzhlis_azerbajdzhana

17. Місія спостерігачів від СНД розпочала моніторинг виборчої кампанії на позачергових виборах у Міллі Меджліс Азербайджанської Республіки [20 січня 2020]. URL: https://eccis.org/news/12863/missija_nabljudatelej_ot_sng_pristupila_k_monitoringu_izbiratelnoj_kampanii_na_vneocherednyh_vyborah_v_milli_medzhlis_azerbajdzhanskoj_respubliki.

18. Місія спостерігачів від СНД розпочала моніторинг проведення позачергових виборів Президента Азербайджанської Республіки. (17 січня 2024 р.). URL: https://eccis.org/news/26763/missija_nabljudatelej_ot_sng_pristupila_k_monitoringu_provedeniya_vneocherednyh_vyborov_prezidenta_azerbajdzhanskoj_respubliki.

19. Наблюдатели от СНГ: голосование на выборах в Азербайджане проходило в спокойной обстановке. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/21741983>

20. Осадчук І. Особливості політичного режиму в контексті функціонування атипової напівпрезидентської системи правління в Азербайджанській Республіці (1998–2021 рр.). Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2023. Вип. 51. С. 183–191.

21. Павлюк О. В Азербайджані через ООН призначили дострокові парламентські вибори. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/28/7189138/>

22. Президент Азербайджану розпустив парламент і призначив позачергові вибори. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2832066-prezident-azerbajdzhanu-rozpustiv-parlament-i-priznaciv-pozacergovi-vibori.html>

23. Проміжний звіт Місії спостерігачів від СНД щодо результатів спостереження за підготовкою позачергових виборів Президента Азербайджанської Республіки (17 січня – 1 лютого 2024 року). (2 лютого 2024 р.). URL: https://eccis.org/news/26868/promezhutochnyj_otchet_missii_nabljudatelej_ot_sng_po_rezultatam_nabljudeniya_za_podgotovkoj_vneocherednyh_vyborov_prezidenta_azerbajdzhanskoj_respubliki

24. Проміжний звіт Місії спостерігачів від Співдружності Незалежних Держав за результатами спостереження за підготовкою позачергових виборів до Міллі Меджліс Азербайджанської Республіки (19 січня – 3 лютого 2020 року) (3 лютого 2020). URL: https://eccis.org/news/13000/promezhutochnyj_otchet_missii_nabljudatelej_ot_sng_po_rezultatam_nabljudeniya_za_podgotovkoj_vneocherednyh_vyborov_v_milli_medzhlis_azerbajdzhanskoj_respubliki.

25. Спостерігачі від СНД на дострокових виборах Президента Азербайджану ведуть моніторинг на закордонних дільницях у шести країнах Співдружності. (7 лютого). URL: https://eccis.org/news/26897/nabljudateli_ot_sng_na_dosrochnyh_vyborah_prezidenta_azerbajdzhana_vedut_monitoring_na_zarubezhnyh_uchastkah_v_shesti_stranah_sodruzhestva.

26. ЦВК Азербайджану підтвердила перемогу Алієва на виборах президента. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3825884-cvk-azerbajdzhanu-pidtvrdila-peremogu-alieva-na-viborah-prezidenta.html>

27. Юсифзаде А. Свободные и честные выборы – важнейшее условие демократии. Політикус. 2016. Вип. 3. С. 119–122.

REFERENCES

1. Aliyev I. (2020) Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının qanunvericilik təşəbbüsü hüququndan istifadə etməsi qaydası haqqında. [On the procedure for exercising the right of legislative initiative by citizens of the Republic of Azerbaijan] Legal Plane: scientific-theoretical, practical journal, 1, 188–195. [in Azerbaijani]

2. Ergun A. (2010) Post-Soviet Political Transformation in Azerbaijan: Political Elite, Civil Society and the Trials of Democratization. [Post-Soviet political transformation in Azerbaijan] Uluslararası İlişkiler, Vol. 7, No 26, 67–85.

3. Ismayilov Kh. (2006) Azərbaycanın Dövlət və Hüquq Tarixi. [History of state and law of Azerbaijan] Baku: Nurlan. [in Azerbaijani]

4. Abdullaiev T. (2023) Main Stages of Electoral System Formation in the Republic of Azerbaijan. [Main stages of electoral system formation in Azerbaijan] Hrani, Issue 27, 49–54.

5. Abdullazade F. Sh. (2022) Uchast hromadskosti u zakonodavchomu protsesi Respubliky Azerbaidzhan: suchasnyi stan pravovoho rehuliuвання ta perspektyvy podalshoho rozvytku zakonodavstva. [Public participation in the legislative process of Azerbaijan] Analitychno-porivnialne pravoznavstvo, Issue 4, 331–334. [in Ukrainian]

6. Bialoblotskiy Z. (2014) Konstytutsiini ta politychni osoblyvosti formuvan i vidstavok uriadiv u konteksti politychnoi systemy Azerbaidzhanu (1995–2012). [Government formation in Azerbaijan] Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu, Issue 17, 86–93. [in Ukrainian]

7. V Azerbaidzhani vpershe prokhodiat dostrokovyi parlamentski vybory. (2020) [Early parliamentary elections in Azerbaijan for the first time] URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/02/9/7106148/> [in Ukrainian]

8. Darabadi P. (2002) Geografiia Kaspiiskogo regiona i geopolitika sovremennosti. [Geography of the Caspian region and geopolitics] Baku: Elm, 192. [in Russian]

9. Dolgosrochnye nabljudateli ot SNG na vneocherednykh vyborakh Prezidenta Azerbaidzhanskoj Respubliki oznakomilis s rabotoi okruzhnoi izbiratelnoi komissii. (2024) [CIS long-term observers visited election commission] URL: https://eccis.org/news/26771/dolgosrochnye_nabljudateli_ot_sng_na_vneocherednyh_vyborah_prezidenta_azerbajdzhanskoj_respubliki_oznakomilis_s_rabotoj_okruzhnoj_izbiratelnoj_komissii [in Russian]

10. Karpluk D. (2020) Sposterihachi OBSIe rozkrytykuvaly vybory v Azerbaidzhani. [OSCE observers criticized elections] URL: <https://glavcom.ua/news/sposterihachi-obsje-rozkrytykuvali-vibori-v-azerbaydzhani-658672.html> [in Ukrainian]

11. Kuzmenko Yu. (2024) V Azerbaidzhani 1 veresnia prokhodiat vybory do parlamentu. U chomu yikh osoblyvist. [Parliamentary elections in Azerbaijan] URL: <https://suspilne.media/826293-v-azerbajdzani-1-veresna-prohodat-vibori-do-parlamentu-u-comu-ih-osoblivist/> [in Ukrainian]

12. Machuskyi V. (2010) Kharakterystyka politychnoho rezhymu v Azerbaidzhanskii Respublitsi. [Political regime in Azerbaijan] Naukovi zapysky, Issue 54, 274–285. [in Ukrainian]
13. Missii nabljudatelei ot SNG i ShOS: vybory v parlament Azerbaidzhana byli otkrytymi i transparentnymi. (2024) [CIS and SCO missions: elections were transparent] URL: <https://ont.by/ru/policy-ru/view/missii-nabljudatelej-ot-sng-i-shos-vybory-v-parlament-azerbaidzhana-byli-otkrytymi-i-transparentnymi-268636-2024> [in Russian]
14. Missiia nabljudatelei ot SNG prodolzhaet monitoring vneocherednykh vyborov v Milli Medzhlis Azerbaidzhana. (2020) [CIS mission continues monitoring] URL: https://eccis.org/news/12882/missija_nabljudatelej_ot_sng_prodolzhaet_monitoring_vneocherednyh_vyborov_v_milli_medzhlis_azerbaidzhana [in Russian]
15. Missiia sposterihachiv vid SND provela nyzku zustrichei u Baku. (2020) [CIS mission held meetings in Baku] URL: https://eccis.org/news/12897/missija_nabljudatelej_ot_sng_provela_rjad_vstrech_v_baku [in Ukrainian]
16. Missiia sposterihachiv vid SND prodovzhuie monitorynh vyboriv. (2020) [CIS mission continues monitoring elections] URL: https://eccis.org/news/12882/missija_nabljudatelej_ot_sng_prodolzhaet_monitoring_vneocherednyh_vyborov_v_milli_medzhlis_azerbaidzhana [in Ukrainian]
17. Missiia sposterihachiv vid SND rozpochala monitorynh vyborchoi kampanii. (2020) [CIS mission started monitoring elections] URL: https://eccis.org/news/12863/missija_nabljudatelej_ot_sng_pristupila_k_monitoringu_izbiratelnoj_kampanii_na_vneocherednyh_vyborah_v_milli_medzhlis_azerbaidzhanskoy_respubliki [in Ukrainian]
18. Missiia sposterihachiv vid SND rozpochala monitorynh prezydentskykh vyboriv. (2024) [CIS mission started monitoring presidential elections] URL: https://eccis.org/news/26763/missija_nabljudatelej_ot_sng_pristupila_k_monitoringu_provedeniya_vneocherednyh_vyborov_prezidenta_azerbaidzhanskoy_respubliki [in Ukrainian]
19. Nabljudateli ot SNG: golosovanie na vyborakh prokholilo v spokojnoi obstanovke. (2024) [CIS observers: voting was calm] URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/21741983> [in Russian]
20. Osadchuk I. (2023) Osoblyvosti politychnoho rezhymu v Azerbaidzhani. [Political regime features] Visnyk Lvivskoho universytetu, Issue 51, 183–191. [in Ukrainian]
21. Pavliuk O. (2024) V Azerbaidzhani cherez OON pryznachyly dostrokovy vybory. [Early elections via UN context] URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/06/28/7189138/> [in Ukrainian]
22. Prezydent Azerbaidzhanu rozpustyv parlament i pryznachyv vybory. (2019) [President dissolved parliament] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2832066-prezident-azerbajdzanu-rozpustiv-parlament-i-priznaciv-pozacergovivibori.html> [in Ukrainian]
23. Promizhnyi zvit SND shchodo prezydentskykh vyboriv. (2024) [CIS interim report] URL: https://eccis.org/news/26868/promezhutochnyj_otchet_missii_nabljudatelej_ot_sng_po_rezultatam_nabljudeniya_za_podgotovkoj_vneocherednyh_vyborov_prezidenta_azerbaidzhanskoy_respubliki [in Ukrainian]
24. Promizhnyi zvit SND shchodo parlamentskykh vyboriv. (2020) [CIS interim report parliamentary elections] URL: https://eccis.org/news/13000/promezhutochnyj_otchet_missii_nabljudatelej_ot_sng_po_rezultatam_nabljudeniya_za_podgotovkoj_vneocherednyh_vyborov_v_milli_medzhlis_azerbaidzhanskoy_respubliki [in Ukrainian]
25. Sposterihachi SND na zakordonnykh dilnytsiakh. (2024) [CIS observers abroad] URL: https://eccis.org/news/26897/nabljudateli_ot_sng_na_dosrochnykh_vyborah_prezidenta_azerbaidzhana_vedut_monitoring_na_zarubezhnyh_uchastkah_v_shesti_stranah_sodruzhestva [in Ukrainian]
26. TsVK Azerbaidzhanu pidtverdyla peremohu Aliieva. (2024) [CEC confirmed Aliyev's victory] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3825884-cvk-azerbajdzanu-pidtverdyla-peremogu-alieva-na-viborah-prezidenta.html> [in Ukrainian]
27. Yusifzade A. (2016) Svobodnye i chestnye vybory – vazhneishee uslovie demokratii. [Free and fair elections as a key condition of democracy] Politykus, Issue 3, 119–122. [in Russian]

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

